

ЛІТЕРАТУРА

- Вебер, М. 2012. *Господарство і суспільство*. К.: Вид. дім «Всесвіт».
- Бродель, Ф. 1995. *Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст.* У 3-х т. Том 1. Структури повсякденності: можливе й неможливе. К.: Основи.
- Валлерстайн, І. 2015. *Мир-система Модерна*. Том I. Капіталістическое сельское хозяйство и истоки европейского мир-экономики в XVI веке. М.: Русский фонд содействия образованию и науке.
- Арриги, Д. 2006. *Долгий двадцатый век. Деньги, власть и истоки нашего времени*. М.: Издательский дом Территория будущего.
- Гайко, О. 2014. «Трансформація сучасної капіталістичної системи», *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Сер. Питання політології*. 27: 114-119.
- Тилли, Ч. 2009. *Принуждение, капитал и европейские государства. 990 – 1992 гг.* М.: Издательский дом Территория будущего.
- Мак-Нил, У. 2008. В погоне за мощью. Технология, вооруженная сила и общество в XI – XX веках. М.: Издательский дом Территория будущего.
- Brenner, R. 1977. "The Origins of Capitalist Development: A Critique of Neo-Smithian Marxism". *New Left Review*, 104: 25-92.
- Андерсон, П. 2010. *Родословная абсолютистского государства*. М.: Издательский дом Территория будущего.
- Тешке, Б. 2011. *Миф о 1648 годе: класс, геополитика и создание современных международных отношений*. М.: Изд. дом. Гос. ун-та – Высшей школы экономики.

REFERENCE

- Weber, M. 2012. *Economy and Society*. K.: Publishing House «Vsesvit» (in Ukrainian)
- Braudel, F. 1995. *Material civilization, economy and capitalism, XV – XVIII st.* 3 volumes. Vol. 1. *Structures of everyday life: possible and impossible*. K.: Osnovy (in Ukrainian)
- Wallerstein, I. 2015. *Modern World-System, vol. I: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the XVI Century*. M.: Russian Foundation for the Promotion of Education and Science (in Russian)
- Arrighi, G. 2006. *The Long Twentieth Century: Money, Power, and the Origins of Our Times*. M.: Publishing House "Territoria budushchego".(in Russian)
- Gaiko, O. 2014. *Transformation of the modern capitalist system*. Visnyk KHNU imeni V.N. Karazina. Series «Pytannya politolohiyi», Issue 27: 114-119.(in Ukrainian)
- Tilly, Ch. 2009. *Coercion, Capital, and European States, AD 990–1990*. M.: Publishing House "Territoria budushchego".(in Russian)
- McNeill, W. *The Pursuit of Power: Technology, Armed Force, and Society in the 11th – 20th centuries*. M.: Publishing House "Territoria budushchego" (in Russian)
- Brenner, R. 1977. *The Origins of Capitalist Development: A Critique of Neo-Smithian Marxism*. *New Left Review*, 104: 25-92.
- Anderson, P. 2010. *The Genealogy of an Absolutist State*. M.: Publishing House "Territoria budushchego". (in Russian)
- Teschke, B. 2011. *The myth of 1648: Class, Geopolitics, and Marking of Modern International Relations*. M.: University press – Higher School of Economics (in Russian)

DOI: 10.26565/2220-8089-2019-35-02
УДК 323.21:342.5: 351.815

Хомей Оксана Дмитрівна

аспірант,
Національний інститут
стратегічних досліджень,
вул. Пирогова, 7А, Київ, 01030 ,
_oksana.khomei@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1225-9485>

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РЕФОРМИ
ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ**

Громадянське суспільство відіграє істотну роль у спробах побудувати функціонуючу демократію, підтримати верховенство права, просувати і захищати права людини, залишаючись водночас однією з головних рушійних сил реформ – продовжує співпрацю з державними агенціями у сфері розроблення політичної програми, а також певним чином бере

на себе частину відповідальності за здійснення реформ. Попри це його залучення у процеси вироблення державної політики все ще залишається декларативним у багатьох аспектах. Інноваційною тенденцією розвитку громадянського суспільства в Україні стало об'єднання ОГС та НУО у коаліції задля консолідації та пришвидшення реалізації реформ за допомогою методів адвокації та співпраці з державними органами. Так, 2017–2018 роки позначилися напруженням між громадянським суспільством і владою попри реалізацію ухваленої у 2016 році Національної стратегії розвитку громадянського суспільства. Проте у 2019 році спостерігається тенденція до сприяння покращенню стану його розвитку державою значною мірою завдяки скасуванню вимог обов'язкового декларування доходів активістами, що визнано антиконституційним, а також завдяки запровадженню можливості онлайн-реєстрації благодійних організацій, громадських об'єднань, та інших видів об'єднання громадян на урядовому порталі.

Аналізуються стан розвитку, проблеми та виклики громадянського суспільства в рамках імплементації реформ та євроінтеграції, а також окреслено його вплив на реалізацію реформи в Україні, соціально-економічного поступу та забезпечення національної безпеки України. Також проаналізовано сприйняття населенням реформ і тенденцію зростання довіри до ОГС громадянами України.

Ключові слова: громадянське суспільство, євроінтеграція, реформи, національна безпека, ОГС, коаліції громадянського суспільства.

Хомей Оксана Дмитрієвна

аспірант,
Национальный институт
стратегических исследований,
ул. Пирогова, 7А, Киев, 01030,
oksana.khomei@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1225-9485>

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РЕФОРМЫ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В УКРАИНЕ

Гражданское общество играет существенную роль в попытках построить функционирующую демократию, поддержать верховенство права, продвигать и защищать права человека, оставаясь вместе с тем одной из главных движущих сил реформ – продолжает сотрудничество с государственными агентствами в сфере разработки политической программы, а также определенным образом принимает на себя часть ответственности за осуществление реформ. Несмотря на это его привлечение все еще остается во многом декларативным по многим аспектам. Инновационной тенденцией развития гражданского общества в Украине есть объединение ОГО и НПО в коалиции с целью консолидации и ускорения реализации реформ с помощью методов адвокации и сотрудничества с государственными органами. Так, 2017-2018 годы отметились напряжением между гражданским обществом и властью, несмотря на реализацию принятой в 2016 году Национальной стратегии развития гражданского общества. Однако в 2019 году наблюдается тенденция к содействию улучшения состояния его развития государством во многом благодаря отмене требований обязательного декларирования доходов активистами, что признано антиконституционным, а также благодаря внедрению возможности онлайн-регистрации благотворительных организаций, общественных объединений и других видов объединения граждан на правительственном портале.

Анализируются состояние развития, проблемы и вызовы гражданского общества в рамках имплементации реформ и евроинтеграции, а также обозначено его влияние на реализацию реформ в Украине, социально-экономического развития и обеспечения национальной безопасности Украины. Также проанализированы уровень восприятия населением реформ, и тенденцию роста доверия к ОГО гражданами Украины.

Ключевые слова: гражданское общество, евроинтеграция, реформы, национальная безопасность, ОГО, коалиции гражданского общества.

Oksana Khomei

PhD student,
National Institute for Strategic Studies,
Pyrogova street, 7A, Kyiv, 01030,
oksana.khomei@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0003-1225-9485>

CURRENT PROBLEMS OF CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT AND THEIR IMPACT ON REFORMS TO ENSURE NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

Civil society plays a significant role in attempts to build a functioning democracy, support the rule of law, and promote and protect rights, as well as remaining one of the main driving forces of reform. Civil society continues to cooperate with state agencies in the field of developing political programmes, and to a certain extent assumes some responsibility for the implementation reforms. Despite this, the involvement of civil society in certain areas still remains declarative. An innovative trend in the civil society development in Ukraine has been creation of CSOs and NGOs coalitions, aiming to consolidate and accelerate the implementation of reforms through methods of advocacy and cooperation with state authorities. In 2017–2018 there was tension between civil society and the government despite the implementation of the National Strategy for Facilitating the Civil Society Development, adopted in 2016, however. In 2019 there is a tendency for improvement in state-civil society relations since the Constitutional Court has declared unconstitutional the clauses of the law on preventing corruption, which obliged representatives of public anti-corruption organizations to submit their asset declarations. Moreover, it has become possible to register CSOs in Ukraine online free of charge at the Governmental portal, which is an important step forward to improving public service delivery and creating a better legal environment for civil society. Online services for civil society organizations would be developed and introduced, including online registration of charitable organizations, public associations, applications for non-profit status, etc.

The article analyzes the state of development, problems and challenges of the civil society within the framework of the implementation of reforms and European integration of Ukraine, as well as the influence of civil society on reforms in Ukraine, in order to implement reforms, achieve socio-economic progress, and ensure the national security of Ukraine. Also, the article analyzes the how the reforms are assessed by population, and overviews the tendency of increasing trust in the CSO activities by the citizens of Ukraine.

Key words: *civil society, eurointegration, reforms, national security, CSOs, coalitions of the civil society organizations*

Актуальні складнощі у спільній роботі задля досягнення миру, реформування, соціального та економічного розвитку України, а також забезпечення національної безпеки є доволі значними. Зусилля з реформування докладаються зокрема в контексті тривалого конфлікту на Сході України. Незважаючи на досягнутий прогрес у багатьох аспектах, рівень реформ в Україні все ще не відповідає очікуванням міжнародних партнерів і, що важливіше, багатьох громадян, які ще не відчули конкретних покращень (Ставлення громадян 2019). Так, 36 % громадян відчуває лише негативні наслідки запровадження реформ, 33 % не відмітили особливого прогресу і лише 3 % спостерігають позитивні ефекти реформ (Громадський активізм 2019). Складнощі, що виникли на тлі конфлікту, зумовили визнання широким загалом важливості прискорення та консолідації реформ.

Угода про асоціацію з Європейським Союзом (Угода про асоціацію між Україною 2015), ратифікована Парламентом України 16 вересня 2014 року, започаткувала низку амбітних реформ у країні, що стосуються викорінення корупції, перезапуску державної служби, впровадження е-урядування, посилення співпраці між органами державної влади та громадянським суспільством, реформу юстиції, медицини, правоохоронних органів і створення спільного економічного простору з ЄС. Варто наголосити, що імплементація реформ та Угода про асоціацію відповідає цілям Національної стратегії України від 26 травня 2015 року (Про рішення Ради національної безпеки і оборони України 2018), зокрема захисту прав людини, соціально-економічному й гуманітарному розвитку, а також інтеграції України до ЄС. Істотну роль у втіленні реформ і досягненні цілей

національної безпеки повинно відігравати громадянське суспільство, а держава зобов'язана сприяти його розвитку та сталості, що визначено одним із фундаментальних національних інтересів України відповідно до Закону України про національну безпеку від 21 червня 2018 року (Про національну безпеку України 2018).

Метою статті є дослідити актуальні проблеми й виклики розвитку громадянського суспільства в контексті демократичних трансформацій та інтеграції України до ЄС і вплив громадянського суспільства на реформи в Україні задля забезпечення її національної безпеки.

Утілення реформ в Україні відповідно до Угоди про асоціацію сприятиме посиленню внутрішньої безпеки, а також росту економіки, що зумовлює можливість виділення достатньої кількості коштів на військовий бюджет, надзвичайно важливий в умовах гібридної війни. Сфери, де досягнення реформ є більш відчутними, включають: децентралізацію, боротьбу з корупцією, верховенство права, охорону здоров'я і прозорі державні закупівлі. Серед п'яти пріоритетних реформ громадяни очікують від нового уряду проведення антикорупційної реформи (63 %), реформи охорони здоров'я (57 %), пенсійної реформи (52 %), реформи правоохоронних органів (37 %), люстрації державних службовців (33 %) (На які першочергові реформи чекають громадяни 2019). Очікування громадян збігаються з пріоритетними інтересами національної безпеки України.

Розвиток громадянського суспільства й економіки задля забезпечення зростання рівня добробуту громадян України та інтеграція України в Європейський Союз визначені фундаментальними національними інтересами відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» (Про національну безпеку України 2018) від 21 червня 2018 р. Саме тому роль громадянського суспільства є істотною у реформах, демократичних перетвореннях та забезпеченні суспільної й національної безпеки в ширшому розумінні.

Станом на сьогодні громадянське суспільство продовжує відігравати ключову роль у сприянні ефективному управлінню та розвитку, орієнтованому на людей. Зростає довіра громадськості до діяльності організацій громадянського суспільства, зокрема до діяльності волонтерських груп: 46 % українців довіряють діяльності ОГС (Рівень довіри 2019) (порівняно з 43,4 % у

2018 році (Довіра громадян України 2018)), а 68 % – волонтерським ініціативам (Рівень довіри 2019) (порівняно з 65,2 % у 2018 році (Довіра громадян України 2018)). Однак підвищення довіри загалом до організацій громадянського суспільства не привело до сталого зростання участі у громадській діяльності: лише 7 % громадян беруть участь у житті своїх громад і тільки 4 % задіяні в діяльності ОГС (Громадський активізм 2019).

Коаліції громадянського суспільства, сформовані задля консолідації та пришвидшення реалізації реформ, також відіграють вирішальну роль у проведенні реформ у сфері державного управління, включаючи прозорість і підзвітність управління, децентралізацію та боротьбу з корупцією. Так, напередодні президентських і парламентських виборів 2019 р. коаліції громадянського суспільства опублікували низку заяв щодо перших політичних кроків Президента, Ради й Уряду. Зокрема, йшлося про забезпечення безперервності прогресу реформ. 68 національних ОГС-членів Реанімаційного пакета реформ підготували та презентували список «червоних ліній» (Joint Statement 2019) для Президента у питаннях безпеки, пріоритетах зовнішньої політики, економічної політики та інших життєво важливих реформ (скасування обов'язкового електронного декларування для державних службовців, саботаж антикорупційної реформи тощо). Крім того, Реанімаційним Пакетом Реформ напередодні Третьої Конференції з питань реформ в Україні (Reforms progress or roll back 2019) було підготовано документ, що містить ключові пріоритети реформи в Україні, так звані Принципи Торонто («Toronto principles» 2019). Принципи Торонто адресовані Президенту, нинішнім і майбутнім депутатам та уряду і містять заклик до дотримання принципів безпеки, верховенства права, демократії, належного урядування та розвитку людського капіталу в процесі розроблення політик. Понад 100 організацій із захисту прав людини приєдналися до відкритого листа до Президента із закликом прискорити реформу судової влади (Громадськість просить Зеленського 2019).

Задля утвердження прав людини та акцентування на цій проблемі десять правозахисних організацій опублікували спільний лист до Президента України стосовно звільнення полонених. Варто додати, що сімнадцять громадських організацій з фокусом на боротьбі з

корупцією об'єдналися в заяві про їхні вимоги щодо того, аби всі політичні партії, які висувуються на парламентських виборах у 2019 р., забезпечили проведення реформи антикорупційних інституцій, судової системи та правоохоронних органів. Однак попри важливе значення голосу громадянського суспільства, у попередні роки простежувалася тенденція протиборства між владою та громадськістю, і хоча громадянське суспільство продовжує докладати зусиль для адвокації реформ та збільшення прозорості уряду, щорічний звіт організації Freedom House «Nations in Transit» 2018 року (Nations in Transit 2018) показує, як індикатор громадянського суспільства України змінився з 2,50 у 2017 р. до 2,75 у 2018 (з оцінкою 7,00 для найнижчих показників) через дискредитаційні кампанії проти громадських організацій та активістів, а також внаслідок прийняття законів про електронне декларування доходів активістів у сфері боротьби з корупцією та працівників громадських організацій у сфері боротьби з корупцією.

У 2017–2018 роках напруження між організаціями громадянського суспільства і державною владою тривало, оскільки український парламент не скасував вимоги обов'язкового подання електронних декларацій від громадських активістів у сфері боротьби з корупцією, незважаючи на різку критику Венеційської Комісії, ЄС та інших міжнародних інституцій.

Водночас держава намагається покращити середовище для розвитку громадянського суспільства в Україні у контексті децентралізації. У 2016 році прийнято Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. Позитивною тенденцією є те, що Уряд підтримує та затверджує плани її виконання у наступні роки. Кабінет Міністрів України затвердив план заходів на 2017 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Про затвердження плану заходів 2017). У травні 2018 р. Кабінет Міністрів України затвердив План заходів на 2018 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Про затвердження плану заходів 2018). Станом на сьогодні регіональні плани заходів для імплементації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Про

сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016) були прийняті в 24 областях України з 25 (включно з Києвом як окремим регіоном), проте лише 19 з них фінансуються відповідними органами влади в областях.

Наразі спостерігається тенденція покращення умов для розвитку громадянського суспільства з боку держави. Важливий крок до створення більш сприятливого середовища для розвитку громадянського суспільства зроблено 6 червня 2019 р., коли Конституційний Суд оголосив неконституційними положення закону про запобігання корупції (Рішення Конституційного Суду України 2019), що зобов'язували представників громадських антикорупційних організацій декларувати свої доходи. Ця важлива подія означає, що дискримінаційні положення, введені в дію в 2017 році, було скасовано. Така перемога є результатом постійної дворічної адвокаційної кампанії українського громадянського суспільства.

Водночас з травня 2019 року в Україні доступна безкоштовна реєстрація ОГС на Урядовому порталі (Відтепер громадську організацію можна зареєструвати онлайн 2019), що є важливим кроком на шляху до поліпшення надання державних послуг та створення кращого правового середовища для громадянського суспільства. Процес упровадження онлайн-послуг для ОГС у шестимісячний період розпочався в червні 2019 року під егідою Кабінету Міністрів, також було створено робочу групу за участю державних службовців, громадянського суспільства та донорів. У результаті роботи будуть розроблені й упроваджені онлайн-послуги для організацій громадянського суспільства, в тому числі онлайн-реєстрація благодійних організацій, громадських об'єднань, заявок на присвоєння ОГС статусу неприбуткової та внесення змін до статутних документів ОГС.

Починаючи з 2014 року Україна стала на амбітний шлях структурних реформ. Однак прогрес у реформуванні не характеризується систематичністю. У той час як прогресу було досягнуто у сферах децентралізації, макроекономічної стабілізації та державних закупівель (Jarábik, Waal de 2018), покращення в судовій сфері, правоохоронних органах, сферах охорони здоров'я, освіти та державної служби, а також у багатьох інших сферах все ще не відбулося. Рівень реформ в Україні досі не відповідає очікуванням міжнародних партнерів і, що важливіше, багатьох громадян, які ще не

відчули конкретних покращень. Так, лише 3 % (Громадський активізм 2019) спостерігають позитивні ефекти реформ (Громадський активізм 2019).

2017–2018 роки відзначалися напруженістю у відносинах між громадянським суспільством і державними органами, зумовленою запровадженням електронних декларацій для тих, чия робота пов'язана з антикорупційною діяльністю, та ініціативою Президента щодо встановлення дискримінаційних правил для звітності ОГС в обмін на скасування такої вимоги, проте вже у 2019 році середовище для розвитку громадянського суспільства почало покращуватися. Конституційний суд визнав (G7 Ambassadors welcome decision 2019) неконституційними положення Закону про запобігання корупції, що зобов'язували представників громадських антикорупційних організацій подавати декларації про доходи. Це дуже важливий крок, що скасовує дискримінаційні положення проти громадських активістів, уведені 2017 року. З травня 2019 р. в Україні з'явилася можливість безкоштовної реєстрації ОГС за допомогою Урядового порталу.

Запровадження реформи децентралізації та збільшення доходів місцевих бюджетів створюють сприятливі умови для підтримки громадянського суспільства відповідно до положень Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016). Сьогодні створено 899 об'єднаних громад, які охоплюють 70 % населення України (Міжнародна конференція 2019).

Організації громадянського суспільства продовжують суттєво впливати на демократичні трансформації України, а довіра до громадських організацій та активістів зростає і зараз є досить високою серед населення України. Коаліції та активний тиск з боку організацій громадянського суспільства були й залишаються рушійною силою реформ, спрямованих на закріплення принципів демократії та верховенства права в Україні. Різноманітність організацій громадянського суспільства в Україні зростає, і дедалі більша кількість громадських організацій починають функціонувати на місцевому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

Ставлення громадян до реформ в Україні. 2019. *Центр Разумкова*, 4 березня. URL :

<http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennya-gromadyan-do-reform-v-ukrayini>

Громадський активізм та ставлення до реформ: суспільна думка в Україні. 2019. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*, 14 травня. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadskiy-aktivizm-ta-stavlennya-do-reform-suspilna-dumka-v-ukraini>

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 984_011 від 30 листопада 2015 р. *Законодавство України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України № 287/2015 від 26 травня 2015 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

Про національну безпеку України. Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

На які першочергові реформи чекають громадяни. 2019. *Фонд Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва*, 3 липня [online]. URL: <https://dif.org.ua/article/na-yaki-pershochergovi-reformi-chekayut-gromadyani>

Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України. 2019. *Разумков центр*, 27 березня. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-institutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy-2>.

Довіра громадян України до суспільних інститутів. Результати соціологічного дослідження. 2018. *Центр Разумкова*. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf

Joint Statement by the representatives of civil society and NGO son the first political steps of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi, (2019). *Reanimation package of reforms*, 6 June. URL: <https://rpr.org.ua/en/news/joint-statement-by-the-representatives-of-civil-society-and-ngos-on-the-first-political-steps-of-president-of-ukraine-volodymyr-zelenskyi/>

Reforms progress or rollback: what do diplomats, businesses and experts think, 2019. *Reanimation package of reforms*, 23 May. URL: <https://rpr.org.ua/en/news/reforms-progress-or-rollback-what-do-diplomats-businesses-and-experts-think/>

“Toronto principles”. Key Reform Priorities in Ukraine (working draft), 2019. *Reanimation package of reforms*, 23 May. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/A3-EN-pages.pdf>

Громадськість просить Зеленського врятувати судову реформу, *Центр інформації про права людини*, 19 червня. URL: https://humanrights.org.ua/material/gromadskist_prosit_zelenskogo_vrjatuвати_sudovu_reformu

Ukraine in Transit 2018. *Country Profile. Freedom House*. URL : <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/ukraine>.

Про затвердження плану заходів на 2017 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння

розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 296-р від 11 травня 2017 р. *Урядовий портал*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249972001>

Про затвердження плану заходів на 2018 рік щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 297-р від 10 травня 2018 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/297-2018-%D1%80#n8>

Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні. Указ Президента України № 68/2016 від 26 лютого 2016 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/68/2016>

Указ Президента України №68/2016. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні від 26 лютого 2016 р. *Президент України. Офіційне інтернет-представництво*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та 65 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 5 частини першої статті 3, абзацу третього частини третьої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції», пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо особливостей фінансового контролю окремих категорій посадових осіб» № v003p710-19 від 6 червня 2019 р. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19?lang=uk>

Відтепер громадську організацію можна зареєструвати онлайн. (2019). *E-governance for Accountability and Participation Program*, 20 червня. URL: <https://egap.in.ua/novyny/vidteper-hromadsku-orhanizatsiiu-mozhna-zareiestruvaty-onlain/>

Jarábik B., de Waal T. 2018. Ukraine Reform Monitor: March 2018. In: *Carnegie Endowment for International Peace*, 27 March. URL: <https://carnegieendowment.org/2018/03/27/ukraine-reform-monitor-march-2018-pub-75909>

G7 Ambassadors welcome decision on unconstitutionality of e-declaration for anti-corruption activists. 2019. *Unian*, 7 June. URL: <https://www.unian.info/politics/10579152-g7-ambassadors-welcome-decision-on-unconstitutionality-of-e-declaration-for-anti-corruption-activists.html>

Міжнародна конференція з питань реформ в Україні, Торонто, 2–4 липня. 2019. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/mizhnarodni-konferenciya-z-pitan-reform-v-ukrayini/mizhnarodna-konferenciya-z-pitan-reform-v-ukrayini-toronto-lipen-2019>

REFERENCES

“Attitudes of citizens towards reforms in Ukraine”, *Razumkov Center*, 4 march 2019. URL : <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni->

[doslidzhennia/stavlennya-gromadyan-do-reform-v-ukrayini](https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249972001) (in Ukrainian)

“Public activism and attitudes to reform: public opinion in Ukraine”, *Fund for Democratic Initiatives and Names Ilka Kucheriva*, 2019. URL: <https://dif.org.ua/article/gromadskiy-aktivizm-ta-stavlennya-do-reform-suspilna-dumka-v-ukrayini> (in Ukrainian)

Association Agreement between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part, No. 984_011 of 30 November 2015. *Legislation of Ukraine*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (in Ukrainian)

On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of May 6, 2015 “On the National Security Strategy of Ukraine”. Presidential Decree No. 287/2015 of May 26, 2015. *Legislation of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (in Ukrainian)

On the national security of Ukraine. Law of Ukraine No. 2469-VIII of June 21, 2018. *Legislation of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (in Ukrainian)

“What top-priority reforms do citizens expect”, *Fund for Democratic Initiatives and Names Ilka Kucheriva*, 2019. URL: <https://dif.org.ua/article/na-yaki-pershochergovi-reformi-chekayut-gromadyani> (in Ukrainian)

“The level of trust in public institutions and the electoral orientation of Ukrainian citizens”, *Razumkov Center*, 2019. URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-doviry-do-suspilnykh-instytutiv-ta-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy-2> (in Ukrainian)

“The confidence of Ukrainian citizens in public institutions. Results of sociological research”, *Razumkov Center*, 2018 URL: http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2018_06_press_release_ua.pdf (in Ukrainian)

“Joint Statement by the representatives of civil society and NGO son the first political steps of President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi”, *Reanimation package of reforms*, 2019. URL: <https://rpr.org.ua/en/news/joint-statement-by-the-representatives-of-civil-society-and-ngos-on-the-first-political-steps-of-president-of-ukraine-volodymyr-zelenskyi/>

“Reforms progress or rollback: what do diplomats, businesses and experts think”, *Reanimation package of reforms*, 2019 URL: <https://rpr.org.ua/en/news/reforms-progress-or-rollback-what-do-diplomats-businesses-and-experts-think/>

“Toronto principles“. Key Reform Priorities in Ukraine (working draft), *Reanimation package of reforms*, 2019. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/A3-EN-pages.pdf>

“The public asks Zelensky to save the judicial reform”. *Information Center on Human Rights*, 19 June 2019. URL : https://humanrights.org.ua/material/gromadskist_prosit_zelenskogo_vrjiatuvati_sudovu_reformu (in Ukrainian).

“Nations in Transit 2018. Ukraine: Country Profile”, *Freedom House* 2018. URL : <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/ukraine>

On approval of the action plan for 2017 on the implementation of the National Strategy for Promoting

Civil Society Development in Ukraine for 2016-2020. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 296-p of May 11, 2017 *Government portal*. URL : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249972001> (in Ukrainian).

On approval of the action plan for 2018 on the implementation of the National Strategy for Promoting Civil Society Development in Ukraine for 2016-2020. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 297-p of May 10, 2018 *Legislation of Ukraine*. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/297-2018-%D1%80#n8> (in Ukrainian).

On promoting civil society in Ukraine. Presidential Decree No. 68/2016 of February 26, 2016 *Legislation of Ukraine*. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/68/2016> (in Ukrainian).

Presidential Decree No. 68/2016. On promoting civil society in Ukraine of February 26, 2016 *President of Ukraine. The official website*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/682016-19805> (in Ukrainian).

The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of constitutional submissions of the Ombudsman and 65 deputies of Ukraine regarding the conformity of the provisions of paragraph 5 of the first Article 3, paragraph 3 of the third Article of the Article 45 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" paragraph 2 of section II "Final

Provisions" of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on Features of Financial Control of Individual Categories of Officials" No. v003p710-19 of June 6 2019. *Legislation of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-19?lang=uk> (in Ukrainian).

"The community organization can now be registered online", *E-governance for Accountability and Participation Program 2019*. URL: <https://egap.in.ua/novyny/vidteper-hromadsku-orhanizatsiiu-mozhna-zareiestruvaty-onlain/> (in Ukrainian).

Jarábik B., de Waal T. 2018. "Ukraine Reform Monitor: March 2018" *Carnegie Endowment for International Peace*. URL: <https://carnegieendowment.org/2018/03/27/ukraine-reform-monitor-march-2018-pub-75909>

"G7 Ambassadors welcome decision on unconstitutionality of e-declaration for anti-corruption activists" *Unian*, 2019. URL: <https://www.unian.info/politics/10579152-g7-ambassadors-welcome-decision-on-unconstitutionality-of-e-declaration-for-anti-corruption-activists.html>

"International Reform Conference in Ukraine, Toronto, 2-4 July 2019" *Government portal*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/mizhnarodni-konferenciya-z-pitan-reform-v-ukrayini/mizhnarodna-konferenciya-z-pitan-reform-v-ukrayini-toronto-lipen-2019> (in Ukrainian).

DOI: 10.26565/2220-8089-2019-35-03

УДК 342.815.1

Bohdan Tymchyshyn

graduate student,

V.N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022,

sonicofan@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0001-7469-7339>

TOTAL INCLUSION IN DEMOCRACY AS A PROBLEM OF POLITICAL DEVELOPMENT

Having defeated global socialism in the competition, liberalism and democracy proved their superiority. Having freed themselves from obvious external threats, domestic political challenges began to acquire increasing importance. Internal factors mean both the problems of each particular democratic society and the problems of conceptual understanding of liberal democracy in the contemporary context.

It turns out that populism in the last 5 years has become the most dangerous problem in a number of young and mature democracies. The populist rhetoric of politicians is aimed at the part of the electorate that is ignorant and eager to hear quick solutions to complex systemic problems. This is especially dangerous for societies in which a political nation has not yet been formed, which is just beginning to take its first steps towards its own institutionalization and therefore requires the attention and concrete action of responsible civil society.

Exacerbations of the chronic problems of society remain unnoticed by many influential politicians.

© Tymchyshyn B., 2019.